

Написане лишається

ЕПІСТОЛЯРНИЙ ДІАЛОГ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА З РОЗАЛІЄЮ ЛІФШИЦЬ (1911–1918) (продовження)*

РІК 1916-ий
№1(93)

Р. ЛІФШИЦЬ – В. ВИННИЧЕНКОВІ

[Січень 1916 р.]¹

Діто моя голуба! Як то ти доїхала додому?! Такий страшний мороз, що я просто в одчаю від того, що ти поїхав. Голубонько, а тепер ще завтра збираєшся, мабуть, до телефону. Не треба, кроха моя! Бідні ніжки, уявляю собі, що з ними буде. Ну, вже коли рішишся їхати на станцію, то вже не вертай додому, бо зовсім змерзнеш. Я чекатиму дзвонка дома. Хай тоді Л[юбов] М[ихайлівна]² мені позвонить. Сьогодні ще нічого нема й завтра, мабуть, теж не буде.

22 степені морозу! Діто, ради бога, обережній! Я боюся виходити. Тільки в лазареті й була за цей час. Учора лягла спати о 9-тої годині і спала до 8-ої! От так сон. А ти, мій малюна? Прекрасний мій, ніжний, єдиний!! Ти гордість і щастя моє. От вже знову мені здається, що не бачила тебе вже цілу вічність. Як час посувається помалу без тебе. Бережи себе, дитино моя. Сижу в своєї кімнати; Рая³ грає, Ал[іса]⁴ десь лазить, а я читаю медичну книжку про перікардіти. Нікуди не хочу йти, нікого бачити не хочу. Звонила Ір.⁵, але я не можу до неї тепер йти. Ал[ександра] Афр[иканівна]⁶ несподівано позвонила мені учора. Приїхала на свята і питала новин. Фанечка⁷ їде. Тільки не відомо, на який день матиме білета. Я рада, що так. От і все, що є нового. Останнє чекає на тебе. Я часто починаю думати, що нічого не трапилось, і що скоро

* Поч. див.: СіЧ. – 2007. – №№9,10; 2008. – №№ 1,3,6-8; 2009. – №№ 2,4,6,12.

¹ Лист не датований. Як можна припустити зі змісту, він міг бути написаний у січні 1916 р., коли В. Винниченко перебував у санаторії неподалік Москви, ховаючись там від переслідування жандармів. Як писав у своєму “Щоденнику” Є. Х. Чикаленко зі слів Розалії Яківни, один із знайомих Винниченкових робітників по Катеринославу був у нього в Москві в конспіративній справі й поїхав до Петрограда, а тим часом його товариші з Катеринослава повідомили Винниченка, що той робітник, як виявилось, провокатор, котрий посадив уже багатьох робітників. Він знав квартиру і прізвище, під яким жив Винниченко, через те той покинув ту квартиру і, перемінивши паспорт, виїхав на якийсь час із Москви, поки не з’ясується справа (Чикаленко Є.Х. Щоденник. – Т. I (1907 – 1917). – К., 2004. – С.350).

² Моргуліс Любов Михайлівна – дружина Моргуліса Зіновія Григоровича, адвоката, єврея за походженням, який був близьким до українського національно-визвольного руху, членом ТУП. Під час Першої світової війни Моргуліси жили в Москві й належали до української громади.

³ Рая – старша сестра Розалії Яківни.

⁴ Аліса – мабуть, кішка, що жила у квартирі Винниченків.

⁵ У “Щоденнику” В. Винниченка трапляються нерозшифровані ініціали І. А. – якоїсь жінки, яка любила, щоб Розалія Яківна приходила до неї розважити й заспокоїти (Винниченко В. Щоденник. Т. I. 1911 – 1920. – Едмонтон; Нью-Йорк, 1980. – С.160).

⁶ Юркевич Олександра Африканівна – мати Левка Юркевича.

⁷ Фанечка – знайома Винниченків, інших відомостей не маємо.

все виясниться й ти просто приїдеш до дому. Ой, коли б це так було! Нагадай мені розказати одну подію з лазаретного життя. Будь здоровий та спокійний, Малюна мій. Цілую тебе від голівки до пальчиків на ногах. Я мрію без кінця про те, що буде. Сьогодні читала газету й страшенно хвилювалась, уявляла собі, що й ти читатимеш її! Пригортаюсь до тебе всім їством своїм, любов моя.

Спасибі тобі за те, що дав мені тужити за тобою і бажати тебе так.

Твоя.

Одержала листа від Козл[ика]⁸. Дуже сумує і турбується. Хочє їхати звідти, та дуже боїться лишитись без грошей. Я пошлю йому картку, себто не йому, але Марусі Лу[ценко]⁹ і поражу не питатись, а робити. Будь обережний, мое щастя, чуєш!! Цілую руки твої

ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 220.

№ 2 (94)

Р. ЛІФШИЦЬ – В. ВИННИЧЕНКОВІ

[Січень 1916]

Голуба моя дорога! Як мені було шкода, що не встигла захопити твій телефон! Прийшла я хвилин на 10 пізніше дзвінка. Я так хотіла почути твій голос дорогий!! Що ж нам з тобою робити, коли не краще¹⁰. А нічого? Може він не зрозумів, але це не можливо, бо тоді він би написав просто на цю адресу листа. Треба ще почекати. Ох, як це тяжко, як зтомлена я від розлуки з тобою. От хочу написати про це і я просто боюся. Тобі й так тяжко і без мене. Кроха, душа моя, любов моя золота. Я вся дрожу від туги за тобою і від страху за те, що може щось трапиться. Любов моя, серце мое чисте.

Ох, не треба краще давати собі волі. Учора одержала листа від Михайла¹¹. Він живий та здоровий, а я так було злякалась як прочитала в листі [...] ¹², що епідемія панує на півночі також і, що він захворів¹³. От, що може вийти з переляку. Лист від М[ихайла] висланий на день пізніше ніж другий. Ще видко з листа, себто, картки М[ихайла], що він не знає, в чому річ, хто тут замішан, і прохає попередити Василя¹⁴ приготувитись до можливості хвороби і все цінне комусь передати. Взагалі необхідно все це взнати. Але про факт хвороби Миті та Ілька пише й Мих[айло]¹⁵.

Треба побалакати конче про все це. Як одержиш цього листа – дай знати. Може, приїдеш і без посилки. От тільки як з морозом бути. Просто не знаю, як ти ходиш в 27 градусів. Пам'ятаєш чи ні, що твоя шубка на риб'яому футрі, і що навіть вушка не можна закрити.

⁸ Козлик – один із псевдонімів Ю. Тищенка.

⁹ Луценко Марія – дружина Луценка Степана, яка разом із чоловіком була помічником Ю. Тищенка по веденню книгарні в Харкові, купленої ним для видавництва “Дзвін”. Улітку 1915 р. В. Винниченко й Розалія Яківна відпочивали на їхній спільній з Ю. Тищенком дачі в селі Карачівці біля Мерефи.

¹⁰ Слово виправлене нерозбірливо й читається ніби так.

¹¹ Можливо, ідеться про Михайла Авдієнка, діяча і члена ЦК УСДРП. Походив із Катеринославщини. У роки Першої світової війни служив у війську в Петрограді, активно працював у тамтешній групі УСДРП, підтримував тісні контакти з В. Винниченком (Див.: Винниченко В. Щоденник. – Т. I. – С. 138, 227).

¹² Ініціали написані нерозбірливо, розшифрувати не вдалося.

¹³ Ідеться про загрозу арешту.

¹⁴ Можливо, Василь Павленко, зведений брат В. Винниченка по матері, в якого на Катеринославщині бував В. Винниченко.

¹⁵ Мова про арешт у Катеринославі 27 листопада 1915 р. активних діячів УСДРП Дмитра Лисиченка та Ілька Вирви.

Цілюю рожеві малесенькі вушка твої мільйон раз. Як там спиш, дитинча мое дороге? У Рибакова¹⁶ була. Він сказав, що не ручиться, чи зможе загіпнотизувати тебе, що це не кожного можна, але що він наперед сказати не може, повинен бачити пацієнта. Ну, будемо пробувати.

Рая прочитала в “Ранньому Утрі”¹⁷ учора репертуар Малого театра¹⁸ на другу половину сезону і серед інших п’єс Теффі Шорманна¹⁹ і на кінці “Ложь”²⁰. Що це значить? Як ти думаєш?

Ну, я не можу більше писати, а то допишусь до... бог зна чого. І так у понеділок я чекаю. От!! Так само як той раз. Добре? Голуба, хай у тебе на душі не буде суму. Хай ти будеш ясний мій. Єдиний мій. Обгортаю тебе усього.

Твоя.

ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 221.

№ 3 (95)²¹

В. ВИННИЧЕНКО – Р. ЛІФШИЦЬ

9-II-[19]16

Нунко моя! Вчора послав тобі телеграму²². Справи йдуть не погано. Спочатку Мір[олюбов]²³ і К[атерина] Н[іколаївна]²⁴ були незадоволені, що я приїхав і не зробив так, як вони писали. Мір[олюбов] рішуче не порадив іти з Б[рехнею]²⁵ до Бел[яєва]²⁶. Я послухався і не показався Б[еляєву]. Зате ввечері бачився з К[атериною] Н[іколаївною]. Вона здивувалась, що я приїхав, але я їй усе вяснив, і вона згодилась зо мною. І зараз же подзвонила Бел[яєву]. Між

¹⁶ Рибаків Федір Єгорович – доктор медицини, професор, директор Психіатричної клініки в Москві.

¹⁷ “Раннее утро” – щоденна політична й літературна газета кадетського напрямку, видавалась у Москві з 13 (30) листопада 1907 по 1918 р.

¹⁸ Малий театр у Москві – найстаріший російський драматичний театр, створений у 1776 р. на основі колишньої університетської трупи. 1780 р. одержав назву Петровського. У 1806 р. став казенним й увійшов у систему імператорських театрів. Після відкриття 6.01.1825 р. Большого театру для оперних і балетних спектаклів драматичний театр, що переселився у спеціально побудоване приміщення, одержав назву Малого театру.

¹⁹ Жодних відомостей про цього автора виявити не вдалося.

²⁰ П’єса В. Винниченка “Ложь” (“Брехня”) у 1916 р. у Малому театрі не ставилась. 8 березня 1916 р. вона йшла в театрі К. Н. Незлобіна.

²¹ Закрита листівка, адресована: Москва, Пречистенская, Гагаринский пер. 23, Ея Высокородию Любви Михайловне Г-же Моргулис (для Р.)

²² У цій телеграмі Винниченко повідомляв, що справи йдуть добре, просив забрати в Озаровського переписану на машинці “Пантеру” й негайно вислати Льові (мабуть, на адресу Левка Чикаленка. – Н.М.) (ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 64). У ці ж дні Винниченко надіслав дружині з Петербурга до Москви на адресу Моргулісів ще три телеграми: 12.ІІ.1916: “Ложь никому не отдавай моего приезда после шестнадцатого раньше не возможно”; 14.ІІ.1916: “Выясняются осложнения вероятно все останется прежнему надоело устал”; 16.ІІ.1916: “Кажется уладится выезжаю семнадцатого половине третьего” (ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 66, 67, 68).

²³ Мироллюбов Віктор Сергійович (1860–1939) – російський літератор, редактор і видавець щомісячного ілюстрованого літературного й науково-популярного “Журнала для всех”, що видавався в Санкт-Петербурзі в 1901 – 1906 рр., та “Ежемесячного журнала литературы, науки и общественной жизни” (1914–1916). Із 1911 р. працював у редакції збірника “Знание”, завідував літературним відділом журналу “Заветы”, разом з О. В. Амфітеатровим редагував журнал “Современник”. У 1914–1915 рр. був редактором і видавцем “Ежемесячного журнала литературы, науки и общественной жизни”. Прихильно ставився до творчості В. Винниченка, друкував його твори в перекладі російською мовою. Збереглися його листи до В. Винниченка (ЦДАВО України. – Ф. 1823. – Оп. 1. – Спр. 31. – Арк. 134а–154).

²⁴ Рошин-Ісарова Катерина Миколаївна (Пашенная) (1883 – 1969) – видатна російська актриса, із 1913 р. працювала в Александрінському драматичному театрі в Петербурзі.

²⁵ “Брехня” – п’єса В. Винниченка, уперше опублікована: ЛНВ. – 1910. – Т. 52. – Кн. 10. – С. 3 – 57. Із січня 1916 р. ставилася в Александрінському театрі в Санкт-Петербурзі. Автор за неї отримав половину Грибєєвської премії, яку розділив з російським драматургом С.Найдоновим.

²⁶ Імовірно, Беляєв Юрій Дмитрович (1876–1917) – російський театральний критик і драматург, активно впливав на репертуарну політику Александрінського театру.

ними вийшла цікава розмова про мене, в результаті якої я з *К[атериною] Н[іколаївною]* в четверг маю йти до Бел[яєва] “въ пасть льва”, як він сказав їй. Сподіваюсь, що вона і з військовим станом щось зробить у того ж таки Бел[яєва].

“Брехня” робить повні збори і йде з аншлагом. К[атерина] Н[іколаївна] всю вину за газетні рецензії складає на мужчин-артистів²⁷, які не на своїх місцях. П’єса йде 2 рази на тиждень і йтиме весь час, а також і в будучому сезоні. На 3 тижні К[атерина] Н[іколаївна] їде в турне по Сибірі і бере “Брехню”.

Балакали з приводу “Чорн[ої] Пант[ери]”²⁸ і вона збирається восени провадити її. Для цього треба перечитати їй п’єсу в новій редакції. Сподіваюсь, що тобі видадуть екземпляр, переписаний на машині. Завтра іду на виставу “Лжи”, після чого маю казати, що треба змінити чи виправити.

Як же ти, моя Дітюна? Після завтра в тебе іспит. Голубко, бажаю тобі успіху і здоров’ячка. А чи ти виконуєш слово (вштрикнення миш’яку)? Цілую твої прекрасні, добрі, розумні очі! Будь спокійна і весела, ясонька моя.

Коли виїду і як, ще не знаю. Бідна!! Вітай усіх. Хай пан подожде²⁹.

[Дописано зверху сторінки]:

Вчора приїхав С[ергій] Ал[ександрович]³⁰. Бачились.

ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 44.

№ 4 (96)³¹

В. ВИННИЧЕНКО – Р. ЛІФШИЦЬ

19-III-[19]16

Зранку був дощ і мряка, але як минули Брянськ і в’їхали на Україну, погода стала мінятися, і я вже не боюсь, що не взяв теплого пальта. Весна чується у всьому. Обхоплює вічна, незрозуміла, таємна радість. Вагон хитає страшенно, але хочеться тобі писати.

Поїзд запізниться. Доведеться, мабуть, ночувати в Києві. Піду до Юлі³², а тоді побачу, де примоститись. Ідемо майже по воді, ніби серед озера якогось, так шугнула весна.

Діта, щоб не забути: поруч з укр[аїнськими] віршами треба позначити їх розмір. Знаєш як? ∪ ∪ – – Як у підручниках по словесности. Спитай у Жака³³, він чув, як Єфремов поясняв мені, чого хочуть видавці. Цього листа кину в Києві, дізнавшись точно, чи ночую чи їду далі. Голуба моя єдина, як я чую тебе тут!

²⁷ Ідеться, очевидно, про негативну рецензію на виставу п’єси В. Винниченка “Брехня” (“Ложь”) на сцені Александрінського театру в Петербурзі, опубліковану в петербурзьких “Биржевых ведомостях” (1916, № 15351).

²⁸ П’єса В. Винниченка “Чорна Пантера і Білий Ведмідь”, уперше опублікована: ЛНВ. – 1911. – Т. 54. – Кн. 6. – С. 385 – 431.

²⁹ Ідеться про Євгена Харлампійовича Чикаленка.

³⁰ Єфремов Сергій Олександрович.

³¹ Закрита листівка, адресована: Москва, Старая Божедомка, Новопроэктированный пер., Д. Соловьева, № 5, кв. 10. Надежде Алексеевне Г-же Васильевой (для Р).

³² Садик Юлія Миколаївна – дружина Є. Х. Чикаленка.

³³ Жак – Шеремецінський Яків (Жак) – секретар редакції журналу “Украинская жизнь”, давній знайомий В. Винниченка, куди ввійшов його роман “Хочу!” (Мельник О. Видавниче товариство “Дзвін”: між Києвом і Віднем // Київ і кияни. Матеріали щорічної науково-практичної конференції. – К., 2007. – С. 152). Припущення Григорія Костюка, упорядника “Щоденника” В. Винниченка (Т. I, С. 244), що Жак – це один із псевдонімів Ю. Тищенка, не відповідає дійсності. Детальніше див.: Білокінь С. Жак Шеремецінський // Вісник Книжкової палати. – 1997. – № 6. – С. 28–30.

Дописую листа від Ю[лії] М[иколаївни]. Вона, виявляється, одночасно з нашою телеграмою послала Є[вгенію] Х[арлампійовичу] телеграму, щоб він приїхав у Київ. І тепер не знаємо, чи послуха її, чи ждатиме мене, як писав Ю[лії] М[иколаївні] кілька днів тому назад. В кожному разі сьогодні їду далі. Поїзд іде о 12 год[ин] ночі, без плацкарт. А прийде завтра ввечері. Ще одну ніч не спати. Ну, та вже треба перетерпіти, там висплюсь. Ну, обіймаю тебе, Кроха моя. Як радісно мені було пройти трохи по вулицях Києва! Цілую дитинку мою.

ІР НЕУВ. – Ф. 293. – № 43.

№ 5 (97)

В. ВИННИЧЕНКО – Р. ЛІФШИЦЬ

23-III-[19]16³⁴

Учора нарвав фіалок, барандушів і ще інших квіточок, хотів послати тобі в листі та поклав на столі, забув, а вони пов'яли. От же фіалок пошлю завтра, а сьогодні одну барандушку. Ми ходили цілком по літньому, я в одній блузі. Сонце так пече, що довго сидіти на йому неможливо. Я роблюсь сантиментальним. Вчора зайшли з паном у кошару. Він мені показав сиве, малюсеньке ягнятко, зовсім крихотне, як маленька собачка. Сказав він, що його будуть різати “на смушок” (справді чудовий каракуль на йому). А мені стало так шкода цю маленьку істотку, таку кротку й безпомічну, що я не вдержався і висловив свій жаль. Пан заразився і... подарував життя “каракульці”. І все мене зворушує: спів півнів на селі, бруньки на деревах, нічний далекий гавкіт собак, кліпаючі зорі. Вчора дивився ввечері на небо, на чіткі зірки і знов, як і часто буває це, згадалась картинка з далекого дитячого життя: ми з батьком лежимо на землі під возом у чийомусь хуторі. Над головою в небі кліпають зорі, гавкають хуторські собаки, а з дверей хати, що проти нас, тягне духом палива і галушок, що варяться на вечерю.

З собаками я вже знов Perezнайомився, але нема ні Пелеха, ні Полтавки, ні Німого, – поздыхали. Є зате Урхан, пречудова істота, величезний псище, з добрими, розумними очима, білий з жовтими плямами, сан-бернар. Його бідолаху скастрували, бо дуже бив інших собак. Тепер він схуд і ходить сумний, немов знає, що з ним зробили люди.

Зараз знов ідемо в степ. Панові далеко краще, він уже їсть кашу, масло, хліб і не зтомлюється від ходні. Дуже цим задоволений, бадьориться. Вчора покликали діда Гната³⁵ і він нам співав пісень. Мені страшенно хотілось спати (о 8 ½ год!), але деякі пісні я слухав з великим задоволенням. Якась специфічна майстерність є [в] виконанню цих співців, спеціальна, традиційна манера. Наприклад, коли він кінчає, то згук у його виходить так, ніби Гнат дуже змерз і скривив губи. Склади на я він кінчає літерою в, напр[иклад], ранняя виходить у його ранняяв. Ти пам'ятаєш, розуміється, Бурковського³⁶? Це[й] також не кінчає зовсім деяких слів.

³⁴ Навесні 1916 р. В. Винниченко жив у маєтку Є. Чикаленка в с. Перешорах на Херсонщині. Є. Чикаленко писав у “Щоденнику” (Т. I (1907 – 1917). – К., 2004. – С. 352): “В квітні місяці, коли вже зовсім розвеснилося, приїхав Винниченко і прожив у мене з місяць. Він викопав собі “фотель” на березі рипи (провалля) за садибою і, сидячи в йому цілими днями, писав на великому листі картону, як на столі. Для моціону ж викорчовував щодня по годині дикий вишник у мене в саду, на якому ми потім посадили персики (бросквини), назвавши ту частину саду “дядьковим куточком”, бо до революції ми всі в родині, слідом за Івашком, найменшим моїм сином, називали “дядьком”; після революції вже одверто ту частину саду називали “Винниченковим куточком”.

³⁵ Дід Гнат – особа не встановлена. Очевидно, сусід Є. Чикаленка.

³⁶ Бурковський – особа не встановлена.

Ну, треба кінчати, їдуть на пошту. Тепер писатиму раніше, щоб мене не дожидались. Будь щаслива, моя дитинка! Пам'ятай же своє обіцяння: дбати про своє здоров'я, старатись не хвилюватись по дурному. Все тут нагадує тебе³⁷, а, коли доводиться говорити про тебе, то я, вимовляючи твоє ім'я, ніби співаю його в душі. Цілую мої дорогі очі.

Може б краще писати тобі на poste-restante³⁸ в почт[овое] отделение на Палісі³⁹? Напиши № цього отделения. І чи ти хочеш на poste-restante? Бо це ж трудно, що дня до Наді⁴⁰ їздити.

ІР НБУВ. – Ф. 243. – № 45.

№ 6 (98)⁴¹

В. ВИННИЧЕНКО – Р. ЛІФШИЦЬ.

24-III-[19]16

З добрим ранком, дитинча! Зараз іду в сад копати, викорчовувати дерева і т. п. Дав мені пан роботу. Писать нічого не хочеться. Стаття не пишеться. Ще сьогодні попробую. Як не піде, буду телеграфувать Жакові, що не пришлю, а ти поясни, що не виходить цензурно. Бо так, справді, й є. Коли б можна було писати як хочеш, то написалося б.

Тут весь час стоять тихі, золотисті дні. Далечинь, як над морем. Небо зеленкувато-блакитне, свіже, без хмар. Ми цілий день лежимо на горі на купі сіна і смажимося під сонцем та вітром. Тільки тебе нема, а то все було б ідеально. Мені дивно, що десь єсть великі будинки, дзвякіт трамваїв, бруд на вулицях, гамір і стогін великого міста.

Сподіваюсь, що сьогодні вже буде від тебе лист. Як то ти живеш? Чи ходить до тебе Фанні⁴² зацікавитись? Чи дбаєш про себе? Ой, Діта, гляди мені! Ти ж моя єдина і другої я вже не матиму. Чуєш?! Хочу тобі написати довшого листа. Мабуть, сьогодні ввечері напишу. А поки обнімаю.

Вітай Надюку!

ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 46.

№ 7 (99)

Р. ЛІФШИЦЬ – В. ВИННИЧЕНКОВІ

[Березень 1916]

Голубонько моя, Яса! Ти вже приїхав, мабуть. Може, тепер спочинеш як слід, і цю ніч спатимеш добре. От вже третій день, як тебе нема. Але я нічого, мені дає радість думка про те, що тобі, може, буде добре. Хіба ж це не так?! Зроби все, щоб працювати; але не зразу. Я навіть хотіла б, щоб ти декількох день зовсім нічого не робив, а потім почав. Звичайно в дійсності все не зовсім таке, як в уяві, але тобі повинно бути добре! За мене не думай. Я з азартом почала робити все, що мені було приказано Малюнею⁴³. Ванни, ліки, та інше. Моя гордість зачеплена, і я вже нізащо не здамся!! Чуєш! Сьогодні у сні я бачила

³⁷ Восени 1914 р. Розалія Яківна гостювала в Перешорах разом із В. Винниченком.

³⁸ poste-restante (фр.) – до запитання.

³⁹ Паліха – вулиця в Москві від Новослободської до Тихвінської вул.

⁴⁰ Надія Олексіївна Васильєва – подруга Розалії Яківни ще з часів навчання в Парижі.

⁴¹ Закрита листівка, на адресу Н. Васильєвої для Розі.

⁴² Фанні – знайома Розалії Яківни.

⁴³ Так у листах називали найінтимніший орган Володимира Кириловича, а іноді і його самого.

тебе і... дитину. Взагалі це тепер заповнює усі мої думки – ти і вона⁴⁴. Хіба ж може бути на світі така несправедливість, щоб не дати мені того, що має кожна жінка. (Я кажу про друге, бо першого ні одна жінка на світі не має!).

Боюсь, що ти простудився дорогою. От це вже буде зле. Напиши, чи не кашлюкаєш? Любочка⁴⁵ мені звонить декілько раз на дню. Одержала звістку від Зюсі⁴⁶, що він має приїхати на три місяця. Я дуже рада за його.

Фанічка вже приходила до мене працювати, але поки що це не було для неї дуже продуктивно, бо вона відхилялась весь час різними книжками. Спробуємо далі, сподіваюся, що буде краще. Чи присилать тобі журнали, книжки або що? Гадаю, що без цього дитині моїй буде нудно, але сама посилати не рішаюсь. У нас холод стоїть. Сніг з ранку. Я лежу в шубі, гріюся в ванні, все як в зимі. Чекатиму від тебе листа, як найбільшого щастя! Попережаю, щоб не забував за мене.

Тихо в хаті – нікого знову нема. Я теж силуюся бути спокійною. Хочу вести життя порядної людини. Буду рано лягати спати, їсти. Бачу в зеркалі, що дуже зелена, навіть не розумію, від чого.

Рая цілком спокійна. Ходить у гості, читає, трохи грає, але не дуже. Для ріжнманітності переїжджаю з своєї хат[и] в кабінет і читаю.

Сподіваюсь витримать іспити. А ти?

Завтра, мабуть, писатиму тобі з лазарету, бо дежурю.

Малютка моя, золота! Прощай. Спи спокійно. Коли-то лист буде? Добра ніч, діта.

Твоя Р[оза].

Вітаю Е[вгена] Х[арлампійовича] від усього серця.

ІР НБУВ. – Ф.293. – № 217

№ 8 (100)

В. ВИННИЧЕНКО – Р. ЛІФШИЦЬ

26-III-[19]16

Вчора одержав твого листа. Думаю про тебе весь час, особливо вечорами. А що саме частіш усього думаю, не напишу, скажу, як приїду.

Я тебе не питаю, чи ти робиш те, що має дати нам довгождане, знаю, що сама знаєш. (Пишу так погано через те, що тількищо викорчовував дерево і мої інтелігентські руки дрижать від непривички. Як страшенно тягне мене до землі, до справжньої роботи, ти і уявити собі не можеш).

Вчора трохи посварився з паном. Він мені казав, що я не зможу написати історичну річ, бо не маю відповідної підготовки. А відповідна підготовка то, по його, є – прочитати всі архіви, літописи, мемуари, твори істориків на всіх мовах і т. д. Я ж казав, що напишу й без “відповідної підготовки”. Нарешті, ми помирились, – він трохи скинув, я набавив, і ми вже випикуємо книжок з Києва; буду читати, а літом писатиму історичну повість аркушів на 5-6. Роботи-роботи в мене буде літом!

Були вчора в тому лісі, де колись ми лежали всі на хмизу. Пам’ятаєш? Нарвали там квіток: сон-трави (фіолетовий) і горицвіт (жовтий). Посилаю їх тобі. Але ти матимеш погану уяву про їх по цих екземплярах. Щось скзотичне є в них, дуже модерне і хихацьке. Особливо в сон-траві.

⁴⁴ Розалія Яківна, очевидно, була вже тоді вагітною, але через деякий час з’ясувалося, що вагітність була позаматковою, і дитини вона не дочекалася.

⁴⁵ Мабуть, Любов Михайлівна Моргуліс.

⁴⁶ Ідеться, імовірно, про Зіновія Григоровича Моргуліса.

Не мучся тим, що я не взяв теплого пальта, – тут так пече сонце, що ми вже шукаємо холодку. Я засмалився і весь чорнобурий, аж дивно. Робити нічого не хочеться. Ферро-сайодін не буду приймати, хай йому чорт, через його не міг спати і мусів брати веронал сеї ночі. Тепер хожу одурманений. Але й дурман тут приємний. Зараз підемо в поле. А ти, моя Кроха, мусиш сидіти в тій Кацапії, бігати, сидіти в лазареті. Дитино моя найдорогша, ради бога, бережи себе, бо коли щось з тобою станеться, то станеться і зо мною, я без тебе не можу. Ми двоє – одно. Правда?

Послав Жакові телегр[аму], що ст[аттю] не пришло. Написав половину, але знов вийшла нецензурна. Плюнув і рішив не терзати себе більше. Так йому й скажи, хай вибачає. Хочу хоч з тиждень пожити, ні про що не клопочись і не маючи над душою. Правда, ясо моя? Будь весела, рідна!

[Дописано зверху першого листа]:

Вчора не посилали на пошту! Не міг через це написати тобі.

ІР НБУВ. – Ф. 243. – № 47.

№ 9 (101)

Р. ЛІФШИЦЬ – В. ВИННИЧЕНКОВІ

26 / III 1916

Дорога моя Діта! Мала листа від Манічки⁴⁷, вона пише, що грошей дістане неодмінно, що навіть є вже у когось, та, мабуть, треба буде віддати не пізніше року. Лист бадьорий, хоч діти й серйозно хворі. Хочби далі було у неї не гірше. Лізочка⁴⁸, здається, вже з цього боку буде задоволена. От побачимо!

А я тут таку діяльність розвела, що небові жарко. Шкода тільки, що весь час непорозуміння з книжками до перекладів. Прислали мені деякі переписані річі, але “Вік”⁴⁹ дістати не могли, й я не знаю, що робитиму! Ходила до Ерастовича⁵⁰; він послав до Іван Федоров[ича]⁵¹, бо каже, що той забрав останній екземпляр]. Звонитиму тому, щоб дозволив принаймні переписати, бо, боюсь, знову не матиму ні одного екземпляру про запас.

В окрузі вже одержано мого папіра⁵². Тепер ніяких, ніби, перешкод не буде. Тільки б витримати! Ех ма! Боюсь, Діта моя. Щось во всі боки розкидаюся. Як добре я розраховувала, ти зараз повинен лишатись сам. Хто ж тобі варить їсточки? От би мені дали це робити! Може б ти й не був би дуже задоволений, але зате я була б щаслива! Ді, Малюна моя! Поганенько мені тут самій. Сьогодні цілу ніч знову бачила тебе. Яса моя! (Мені прийшло в голову, що пишу адресу не так. І що листів моїх не одержуєш. От це буде добре!).

Сьогодні Надюга звонила, як ще мене не було дома, а я не можу її знайти. Може звонила з приводу листа? Ой, боже! Хоч це ніби й не можливо ще, але я так хочу, щоб воно було так! Холодно, як зимою, хоч і сонечно.

Учора у Наташі⁵³ була із Фан[ею] і Лід[ією] Марковн[ою]. Балакали з приводу

⁴⁷ Манічка – особа не встановлена.

⁴⁸ Лізочка – особа не встановлена.

⁴⁹ Ідеться, очевидно, про тритомник “Вік (1798–1898)”, виданий однойменним видавництвом у 1902 р. в Києві: Т. 1 – українська поезія від Котляревського до останніх часів, видання друге з одмінами й додатками; Т. 2 – українська проза від Квітки до 80-х років XIX в.; Т. 3 – українська проза з 80-х років XIX в. до останніх часів.

⁵⁰ Ерастович – *Озаровський Юрій (Георгій) Ерастович* (1869–1924) – актор і режисер Александрінського театру (1892–1915), пізніше режисер Московського театру Суходольських, театрознавець.

⁵¹ Іван Федорович – особа не встановлена.

⁵² Очевидно, ідеться про дозвіл для Розалії Яківни на складання іспиту.

⁵³ Наташа, Фаня й Лідія Марківна – знайомі Винченків, про яких не маємо жодних відомостей.

забобонів, і я зрозуміла твою огиду до різних проявів їх. Обіцяю ніколи не робити ніяких виводів, ні з яких снів і т[ому] подібного.

Діта, дітонько моя мала! У мене все співає тобі від радисти, що можу балакати з тобою. Може от в цей час, якраз, ти думаєш про мене. Ти моє таке щастя, ти така безумна радість моя, що я дурію від цього!

Любов моя! Дозволь поцілувати твої кроки на землі. Ти сидиш там, лазиш. Ще травички немає? Але ж дерева, певно, вже червоніють трошки? І повітря, мабуть, чисте та прозоре.

Ну, Діта. Я не буду більше так. Хай у тебе буде на душі спокійно-спокійно! Хай хвилюють тебе тільки радісні речі та звістки.

Дитина моя. Бувай здорова, не сумуй та й не забувай на довго. Цілую ніжні, ясні очі без кінця!

Твоя, твоя. Вся!

ІР НБУВ. – Ф.293. – № 205.

№ 10 (102)⁵⁴

В. ВИННИЧЕНКО – Р. ЛІФШИЦЬ

27-III-[19]16

Дякую, Муна, за те, що ти дбаєш про майбуття. Я теж твердо вірю, що воно буде. Інакше не може бути. Роби, Діто, все, щоб бути здоровенькою. Я теж. І тоді...

Вчора раптом налетів вітер з Кацапії та такий холодний, що хоч кожуха одягай! Сьогодні світить сонце, але холодно страшенно. Все ж таки зараз іду в поле. Беру папір і спробую (перший день) щось робити. Побажай мені успіху.

А як з квартирою? Коли не найдуться охочі помінятися, то передавай знайомим. Я гадаю, що літом щось знайдемо. Тільки як то ти все сама зробиш? Це ж клопоту тобі! Кроха моя ти дорога, я теж мрію про літо, про те, що, нарешті, будемо жити разом, що не треба буде ховатись, бігати на побачення. Нунка моя!

Я хочу купити тут килим. Є гарні у селян, та не знаю, чи продадуть. Обнімаю ноженята твої.

ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 48.

Далі буде.

Підготовка текстів і примітки Надії Миронець

⁵⁴ Закрита листівка, відправлена на адресу Н. Васильєвої для Рози.